

Մ Ե Ղ Ո Ի

7^ր.

Հ Ե Ն Դ Է Ս

18

ՏՄՐԻ

Թ 227

Շ Ա Բ Ա Թ Ա Կ Ա Ն

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

1864

Ինչ որ լրագրոյս խմբագրութեան եւ տնօրէնութեան կը վերաբերի՝ պէտք է ուղղել առ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԼՐԱԳՐՈՅՍ Ա. Հ. ՀԱՅԿՈՒՆԻ. Անվճար նամակ կամ ծրար կը մերժուի .

Օրագիրս ամեն շաբթու ՇԱԲԱԹ օրերը կը հրատարակվի.

Գին տարեկան 120 դրուուշ արծաթ. — Վեցամսեայ 70. — Եռամսեայ 40. Մէկ թիւը 4 դրուուշ. — Դուրս ղրկուած Օրագրոց ճամբու ծախքը առնողին վրայ է. — Ծանուցման տողը 1 դրուուշ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԻ ԿՐՆԴՈՒՆԼԻՆ

Կ. Պօլս Օրագրոյս գրասենեակը, մեծ—Նոր խանի վերի դուռ, թիւ 2. — Զմիւռնիա. ԾԱՂԻԿ Հանդիսին գրասենեակը. — Տրապիզոն. Պ. Խաչատուր Երմաստեանի գրասենեակը. — Թեքիրտաղ. Պ. Յարութիւն Պ. Ճամճեան. — Նի-կոմիդիա. Պ. Համի-Յակոբ Նազարէթեան.

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Ի Ո Ր Ն Ո Ր Տ Ա Ր Ի

Հ Ա Յ Ի Գ Ա Կ Ա Ն Ս Ե Ռ Ի Ն

ԱՄԵՆ ԿԱՐԳԻ ԵՒ ԱՄԵՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԱՆՁԱՆՑ

Պառանքներուն եւ նորատիներուն, որբեայ-րիներուն եւ առնակիներուն, նոր հարսերուն եւ հարսնցուններուն, տիրուհիներուն եւ աղա-խիներուն, երկայնահասակներուն, միջահա-սակներուն եւ դիզուկէս կարճահասակներուն, որոնք երբեմն մալաքօֆներուն մէջ խղճուած կը գտնուին .

Մեղուն շատուց է ձեզի հետ տեսութիւն ըրած չ'ըլլալով, դուք ալ ինքզինքնիդ կ'երեւայ որ մոռցեր էք. բայց այս օրուընէ ետքը շատ պիտի տեսնուի. միայն թէ սա ալ կ'իմացընէ թէ ասկէ ետքը ձեզի հետ քաղցրութեամբ պի-տի վարվի. վասն զի բաւական ժամանակ է տե-սաւ ու հաւատաց որ դուք մինակ լաթերով ալաֆրանկա չ'էք եղեր, հասցա վարքով եւ բը-նութեամբ ալ. այնչափ որ ձեր ամուսիններն ալ կրցեր էք ալաֆրանկա ընել ու այսօր մարդը առտուն ելած ատեն «տիկին, այսօր պօռսան երթամ թէ ոչ, ի՞նչ հրաման ունիք, կը հար-ցընէ ձեզի. — տիկին, սա փորցաւեան Սիմն ա-ղային առաջարկած գործը ընդունի՞մ թէ ոչ. — տիկին, այսօր ժամը քանի՞ն. հաց ուտելու հրաման կուտաք. այն գործը ձեզի գէշ կերե-ւայ կորնէ ձգեմ. Լայն Լայն, վերջապէս ձեր հրամանովը կը նստին, կեխեն, կը շարժին, կը

խօսին, կը գործեն, հաց կուտեն, կը պառկին Լայն. Լասնի եղած ատեն յայտնի է որ Մե-ղուն օր մը ելնէ ձեր կամքին դէմ բան մը գրէ կամ ձեր անձնասիրութիւնն ու հաճոյքը վե-րաւորելու ըլլայ՝ մէյ մ'ալ նայիս որ հետեւեալ առտուն ամեն տուններէն պիտի հալածվի, եւ ամեն տան երկի մարդոց սա պատուէրը պիտի տրվի. «իս նայէ քեզի կ'ըսեմ, սասոր գործդ ձգես, երթաս Մեղուն՝ին պիտի զանաս ու պատուիրես որ մէյ մ'ալ մեղու չըլլի, չէ նէ բերողին ոտքը կը կոտրենք հա՛» .

Խեղճ մարդ մը, ալաֆրանկա է ինչ ընէ, ձեռքը Մեղուն մը թերթ տուած պիտի գայ մեր գրասենեակը տրտում ու ծուռ ճիտով. «բարեւ պարոն, պիտի ըսէ, սա սա թերթը ու քանի զուռուշ պարտք ունիմ նէ զրուցէ որ տամ ու ասկէ ետքն ալ մեր տունը մի՛ խրկեր. պարտաւորված եմ ասանկ ընելու. մի՛ սրդողիք. ես դարձեալ ուրիշն տունը տեսնեմ նէ դադո-նի կը կարգամ» .

Եւ կ'երթայ ետեւէն մէկ ուրիշը, բարիու-թենէն աչքէն կրակ ցտակելով. «իս նայէ, սա թուղթդ առ ու մէյ ալ մեզի Մեղուն մի՛ խը-կեր, իմ կինս քու խաղաղքդ չէ. կայնէ ես քեզի կը սորվեցնեմ, ի՞նչ ըսել է սա. ամենուն

կինը քու մասխարադ է • չեմ ուզեր ասիլէ ետքը մի՛ խրկեր • քու Մեղուիդ ալ խերն անի • ծեմ մեղրիդ ալ • — իս նայէ պարոն , գոնէ մինչեւ այսօր քու առած թերթերուդ ստակը տուր , կը պօռանք ետեւէն • — տակաւին երես ալ ունիս ու ստակ կ'ուզես , կ'ըսէ , կ'առնէ կը քայլէ •

Ան կ'երթայ ետեւէն մէկ ուրիշը վարածն լով կուգայ , ու սիրտը կտրած երեսը կ'ախած կը նստի • — եղբայր , ես քու լրագիրդ կը սիրեմ • երբեմն երբեմն , կ'ըսէ , շատ աղէկ բաներ կը գրես • անոր համար կը կարգամ • մէյ մ'ալ կ'երես մեր կիներուն կը դպչես , առ քեզի կ'ալ մըն է կը բրդի տուներուն մէջ • մինչեւ երեկ իրկուն տանն անդամ կ'ալ ըրի մեր օռննր այս Մեղուին պատճառով • կինս չէր ուզեր որ կարգամ • ես կը կարգայի • երեկ իրկուն վերջապէս կինս երեսս ի վեր պօռայ • իս նայէ իս • գիտես որ հիմայ ալաֆռանկա է • երկի մարդիկ կիներուն պիտի հնազանդին • իրաւ որ թէ որ ասիլէ ետքն ալ առնես այդ ճղակտար ելնելու Մեղուն՝ քեզ պիտի պարպեմ • — այս խայտառակութիւնը կ'ընելու բան չըլլարով , խոստովանանք մնայ քեզի , չեմն բարեկամի մը զրոցես , պէտք եղաւ որ Մեղուն ձգեմ • բայց վստահ եղի որ միշտ պիտի սիրեմ Մեղուն՝ միայն թէ միմակ որ ըլլամ • մինչեւ հիմայ հինգ թիւ առեր եմ , ան անոնց ստակը ու ալ ինծի մի՛ զրկեր •

Ան ալ կ'երթայ ուրիշ մը կուգայ • անոր ետեւէն ուրիշ մը , ալ եկող ու Մեղուն ձգողին վերջը չըկայ •

Այսպէս ըլլալիքը գիտնալով ալ այսուհետեւ քաղցրութեամբ և քաղաքավարութեամբ պիտի վարվի Մեղուն ձեզի հետ ազնիւ , ազնուաբարոյ , բարեկիրթ , բարեսիրտ , համեստաբար , պարկեշտասուն , տնտես , տնաշէն տիկիններ • միշտ պիտի դովէ ձեզ , միշտ պիտի շողորթէ , ալաֆռանկա բաներ պիտի գրէ , ձեզ միշտ պիտի խնայէ • — լռէ , ասանկ խաբելով կարելի է թէ մը կարգալու ձգենք զիրենք • — վերջապէս ինչ ուզէք նէ՛ ան պիտի գրէ • Երկինիդ պիտի համոզէ որ միշտ ձեզի հնազանդին • ի՞նչ կ'ըսեմ ձեր ամենախոնարհ ծառան ըլլան • վասն զի տակաւին մինչեւ հոն հասած չեն • ամեն շաբթու Նւրուպայի մօտաները պիտի խմցնէ որ ձեր ամուսինն ալ ձեզի համար

չինել տայ • • • •

Մեղուիւնն ատեն մը ձեզի շատ հակառակ էր • այսուհետեւ ձեզի բարեկամ պիտի ըլլայ • ձեր ամեն պակասութիւնները կ'ատարելութիւն պիտի ցուցնէ • և ձեզի համար նայեցէք ինչեր պիտի գրել տայ • — երանի թէ դուք ալ հայերէն հասկընայիք ու խմանայիք գրվածները •

Այսուհետեւ դուք Մեղուին համար Բըռլանթի տուտու , Օլմարիթ խաթուն Դողեր հանրմ չէք , հապա մատամ Զօրէքեան , մամիկ Եմէլի էք • վասն զի հայերէնէն քաջ գիտէք ֆռանսերէնը • — չըհաւատցողը թող Երեւելեան թատրոնն երթայ անգամ մը , հոն պիտի տեսնէ թէ հայերէն թատրերգութեան չըգացող հայ տիկիններն ու օրիորդները ֆռանսերէն թատրերգութեան դացած են •

Ան տարին ձեր հին շնորհքին , քաւ լեցի ինչ ըսինք , ձեր հին օրէնքին բոլոր մնացորդը տարաւ , նոր տարին մէջ Մեղուն ձեր նոր կատարելութիւնները չըգովէ նէ ալ , գոնէ ձեր նոր վաստակած պակասութիւնները երեւան կը հանէ •

Ողջ մնացէք որ տեսնէք •

1864

ԵՒ ՄԵՂՈՒԻ ԹՈՒՍԱԿԱՆԻՆ

ԸՐԴ ՏՄՐԻ

ԱՄԵՆ ՃՇՄԱՐԻՏ ՀԱՅԵՐԱՆԻՆ

ԲԱՐՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՀԱՍՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴՈՎ ԱՅՏԻՍ ԱՊԱԿԱՆ ՄՏԱԵՆԼՈՎ

ՏԱՆՁԸՎՈՂ ԱԶԳԱՍԵՐՆԵՐՈՒՆ

ԵՐԿԱՐ ԿԵԱՆՔ

Այդ մաղթէ Մեղուն և այս ութերորդ անգամ շնորհաւորելով իր ընթերցողացնոր տարին՝ այն առթով կը ներկայանայ իր խորհրդածութիւնը ընելու •

Հազար ութ հարիւր վաթսու և չորս • • • • իննետասներորդ դարուս են մե՛ծ տարին • Ենոր առաջին օրէն ահա բոլոր Նւրուպա կը գրողրդի • արձագանդ կուտան անոր երկրագունդին բոլոր միւս մասերը որմէ կ'ախում ունին այսօր • Նւրուպայի մեծագոյն տերութիւնները կը շարժին , փոքրագոյնները կը խռովին • քաղա-

քակրթութիւնը ազատութեան ելեքիւրիլը կը զարնէ, բռնակալութիւնը կահաբեկի. ժողովրդոց իրաւունքը հաստատութեան վճիռ մ'ալ կրնաւունի հակառակ ինքնակալներու ահաւոր և մարդախոշոշ բռնակներուն. ազգաց և ընդհանուր մարդկութեան բարերար դիւցազունը այս անգամ աւելի մեծ արիւնքեամբ կը նետվին յասպարէզ. սուրեր կը արվին ամեն կողմ, թնդանօթներ կը լեցվին, նստատորմիկներ կը պատրաստվին, բռնակներ պատերազմի վիճակի մէջ կը դրվին և նոր տարին կը դուէ ահադին ձայնով. « Եթէ անխել ըլլայ մարդկային ձայնը՝ ահադին բռնակներու դնդիւնովն ու գզրիւնովն պիտի ճանչել տամ իրաւունքը » . Ե. յո՛ւ. հազար ութ հարիւր վաթսուսուսուս չորս թուականը նոր և մեծագոյն յաղթանակ մ'ալ պիտի ընել տայ քաղաքակրթութեան հին աշխարհի վայրենութեան մնացորդաց վրայ. ազատութեան մօճակիկը պիտի ըլլայ այն ամեն ժողովրդոց համար որոնք արժանի են կենաց, սակայն զանոնք Եստուծու ձեռքէն խլել և իրենց գերին ընել ուզող անձանց ձեռքէն տակ մահացեալ էին ցարդ .

ազար ութ հարիւր վաթսուսուս չորս թուականը եթէ անկարող ըլլայ լսել տալ իր խաղաղասէր հրեշտակին ձայնը այն ամենուն, որոնք չեն ուզած յարգել իրաւունքը և հնազանդիլ քաղաքակրթութեան, համատարած ահադին փոթորիկ մը պիտի յարուցանէ իր իրաւասէր քաջորերոյն ձեռքով, որմէ ոչ մէկ ազգ մը կարող պիտի ըլլայ անմիտս պրծնիլ : Ե. յո մարդկային ազգի յառաջդիմութեան իրական թաղաւորը, արդարութիւնը, որ փորձով տեսնուած է թէ առանց արիւնհեղութեան չը պիտի կրնայ տիրել երկրագունդիս, մեծ յաղթանակ մը պիտի կանգնէ այս թուականին մէջ որուն շնորհիւ ոչ միայն պիտի հրճուին անթիւ տառապեալներ այլ և երկրորդ և երրորդ մեծագոյն յաղթանակներու ալ դուռ պիտի բացվի, այլ և շատ թշնամիներ ինքնին անձնատուր պիտի ըլլան այս նոր արքային, որուն թաղաւորութեան գալիքը թուականէս հազար ութ հարիւր վաթսուսուս երեք տարի առաջ քարոզվեցաւ . և որուն դալքստեան յուսովը միայն միսթարվեցան ու կը միսթարվին տակաւին արտասուելից աչօք շատ թշուառ և հարստահարեալ ժողովուրդը կամ լաւ ևս մարդկային ազգի ամենամեծ մասը,

կամ աւելի ճիշդ ամեն ազգի հասարակութիւնը .

Հին աշխարհին իշխանութիւնները փոխանակ ժողովրդոց ինքնակալն ըլլալու՝ անոնց բռնաւոր տէրն էր . հին աշխարհին մէջ իշխանական մարդիկ իբրեւ առանձնաշնորհեալ ամենայն հանգստութիւն, ամենայն ազատութիւն և ամենայն բարօրութիւն իրենք կը վայելէին և ամեն չարարանք, ամեն զրկանք, ամեն թշուառութիւն ժողովուրդին վրայ կը բեռնէին : Օրէնքներն այն անձանց երջանկութեան պահպանութիւնն համար հաստատուած էին և ժողովուրդը զանգատ ընելու անգամ չէր համարձակեր : Ե. յո օրէնքներուն լուծումը պահանջեց որդի մարդոյ . այս օրէնքներուն հիւսքը քակեցին Պրանսայի առաջին մեծ յեղափոխութիւնը և անոր յաջորդողները և միւս կողմէն նոր օրէնքի մը հիմը դրվեցաւ . այն է արդարութեան օրէնքին . նոր իշխանութեան մը հաստատութեան սկզբնաւորութիւնն եղաւ . այն է ժողովուրդին իշխանութեան . և այս օրէնքն ու այս իշխանութիւնը միշտ հարած վաճ՝ սակայն միշտ ընդհանրական ըլլալու կը դիմէր : Ե. հա 1864 թուականն ալ թէ մարդու բերնով թէ թուրի բերնով ասոնց կարծ միջոցի մէջ ընդարձակ աշխարհակալութեանը պիտի նպաստէ :

Եւրոպա անպատճառ կերպարանափոխ պիտի ըլլայ և անոր հաւասարակշուութեան թասերուն մէջէն բան պիտի հանվի դրվի, բան պիտի պահսի եւեկնայ . մինչև ցարդ արժէք չունեցած երեցողները արժէքնին պիտի գտնեն . ծանր կշռողները պիտի թեթեւան և նոր հաւասարութիւն մը պիտի հաստատվի . . .

Ե. յո միջոցիս մեր ազգն ինչ պիտի ընէ և ինչ պիտի ըլլայ անոր վիճակը :

« ԿԱՄ ՏՊԱԴԻԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔ ԿԱՄ ՀՐԱԹԱՐԱԿԱՆ »

Գուլիէլմոսի համար կը պատմեն թէ իր մեռնելէն առաջ երբոր Հռոմի անողորբելի պատեանը դատապարտութեան վճիռը կարձըկէր իրեն դէմ և իր բերնէն խոստովանութիւն մը կը կորցէր, խոստովանութիւն մը որ իր գրած ճշմարտութեան ուրացութիւնն էր, եւս դարձաւ յանկարծակի եւ ոտքը գետինը զարնելով աղաղակեց . « և սակայն կը դառնայ » :

Նոյն հոգու արիւնքեամբ և կարծես թէ մի և նոյն համոզման զօրութեամբ կողադակե ժամանակի 27^{րդ} թերթին մէջ հրատարակուած

յօդուածի մը հեղինակը .

« Կամ տպագրական օրէնք կամ հրաժարա-
կան » .

Ինչո՞ւ . —

Վասն զի տպագրական օրէնքը ազգին փրո-
կութեան երկաթն է .

Վասն զի անօրէն ազատութիւնը վայրենու-
թիւնն է .

Վասն զի անսանձ մամուլը Սահմանադրու-
թեան մատուցանելիք ծառայութիւն մը չունի .

Այն մարդիկը որ մարդկային մտքին սանձ
գնել կուզեն, աղէկ մը հասկցե՞ր են ինչ բնել
կուզեն այս խօսքերով . Աղէկ մը հասկցե՞ր են
թէ ինչ է տպագրական ազատութիւնը . Ըսված
բանը և ինչ պէտք է ըլլայ այս ազատութեան
սահմանը .

Տպագրական ազատութիւնը մարդկային ա-
զատութեան պարտքաներէն մէկն է . Տպագ-
րութիւնը ինքնիրեն գործող մը չէ, գործիք մըն
է . մարդն է որ կը գործէ և մարդս ազատ է .
ազատ՝ խորհելու, ազատ՝ խօսելու և ազատ՝
գործելու .

Բայց մարդս իր գործելու ազատութիւնը
գործածելու միջոցին, կրնայ անանկ բան մը ը-
նել որ իր ընկերին վնաս մը հասնի անով . ուս-
տի մարդկային ընկերութիւնը օրէնքներ գրած
է որ այս վնասին առջին առնէ . Այս օրինօք,
գողութիւնը, մարդասպանութիւնը, զրպար-
տութիւնը, վատահամբաւութիւնը, ևայլն,
ևայլն արգելված են .

Ասոնցմէ ոմանք պարտազանցութիւն կրպիւն,
ոմանք ոճիր և ոմանք եղէտն և այս ամեն յան-
ցանքները դատելու համար դատարաններ հաս-
տատված են . Մարդս զանազան միջոցներով
այս յանցանքները կրնայ գործել . բայց գործած
յանցանքը դատելու իրաւունքը միմիայն ար-
դարութեան ատենաներուն կը վերաբերի . Տը-
պագրութիւնն ալ միջոց մըն է, ինչպէս ամեն
բան մարդուս ձեռքը միջոց մըն է .

Ուրեմն հոն ուր օրէնք կայ ամեն տեսակ
յանցանքի համար, հոն ուր դատարաններ կան
այս յանցանքները դատելու համար, հոն ուր
իշխանութիւն մը կայ որ կը հսկէ հասարակաց
անդորրութեանը և անհատներուն պատիւը,
ստացուածքն ու կեանքը կը պաշտպանէ, հոն
մարդկային ազատութիւնը օրէնք մը և սահման
մ'ունի, և իր ընթացքին մէջ գործելու համար

ինչ միջոց ալ գործած է, այն օրէնքին ազդե-
ցութեանը ներքէ է . Ուստի անտեղի, անիմաստ
և արտառոց խօսք մըն է ըսելը թէ հոն տպագ-
րական ազատութիւնը անօրէն և անսահման է .

Անսահման տպագրական ազատութիւն ը-
սողները ահա ասանկ կը հասկնան խնդիրը և
ասանկ կը հասկնայ ով որ օրէնք և ազատու-
թիւն բառերուն քիչ մը տեղեկութիւն ունի .

Անգղիա և Ամերիկա տպագրական օրէնք չի
կայ . բայց ասոր համար տպագրութիւնը անօ-
րէն չէ . հոն ալ այն յանցանքները որ տպագ-
րութեան միջոցով կը գործըվին, դատաստանի
տակ կիյնան . բայց կառավարութիւնը չը գա-
տէր այն յանցանքները, այլ դատարանները կը
դատեն .

Հիմայ որ անսահման տպագրական ազա-
տութիւն ըսողներուն սկզբունքը մեկնեցինք և
որովհետեւ այս երկրին մէջ յատուկ տպագրա-
կան օրէնք գնելու սկզբունքը ընդունված է,
նայինք ո՞վ պիտի շինէ այս օրէնքը . Ժամանակ
մէջ հրատարակված յօդուածին հեղինակը իր
կարծէ թէ իւրաքանչիւր ազգ իրեն համար տը-
պագրական օրէնք մը շինելու իրաւունք ունի
և ով որ այս իրաւունքը չուզեր ծանօթ իր ազ-
գին՝ անոր մարտն է, զառնէ՞ կրտսէ .

Հոս չենք կրնար իրաւացի դայրոյթ մը բըռ-
նել մեր ներսի դին . Այս խօսքերը անանկ ան-
ձի մը կը վերաբերին որ յօդուածին հեղինակէն
չստ աւելի ազացոյցներ տուած է անձնուէրու-
թեան առ ազդն և վատահոլութեամբ կըսենք թէ
ամեն մարդ մեզի հետ պատրաստ է բողոքելու
այս արամիտ ակնարկութեանը դէմ .

Տպագրական օրէնք շինելու իրաւունքը Տը-
րութեան կը վերաբերի ըսելը աղբը մատնել ը-
սել չէ և ասանկ տխուր իրաւունք մը ազգէն
զանալը Աղբային Վարչութեան հեղինակու-
թեանը ոտնհար ըլլալ չէ . Մեր Աղբային Վար-
չութիւնը գողութեան վայ օրէնք մը չի կրնար
շինել կամ սանկ ըսենք չի կրնար զատ օրէնք մը
շինել Եկեղեցիներու և Վանքերու մէջ եղած
գողութեանց համար . Ասի որչափ պարզ և յայտ-
նի է, այնչափ ալ պարզ և յայտնի է որ տպագ-
րական յանցանաց համար ալ օրէնք չի կրնար շի-
նել և շինէ նէ՞ ո՞վ պիտի գործադրէ . Ինչ պատ-
ժելու իշխանութիւն ունի՞ մի և եթէ չունի,
Տէրութիւնը Պատրիարքարանին գործադիր իշ-
խանութիւնն է որ Պատրիարքարանը օրէնք մը

շինէ՛ Տէրութիւնը զանի գործադրէ՛ : Եւ դարձեալ , առաջուց ալ ըսած ենք , օրագիր ըսածդ ընդհանուր հասարակութեան կը վերաբերի , անի միայն Լուսաւորչական Հայուն յատուկ չէ՛ այլ բոլոր հայերէն հասկցողներուն և ի՞նչ կըլլայ եթէ Սղղային Վարչութիւնը օրէնք մը շինէ Լուսաւորչական խմբագիր ունեցող օրագիրին համար , երբ որ ուղէ՛ չուղէ՛ իր օրէնքին սահմանէն դուրս պիտի ձգէ՛ այլադաւան խմբագիր ունեցող օրագիրները : Ասանկով ի՞նչ սանձ դըրած կըլլայ , ի՞նչ օգուտ կը քաղէ :

Լուսաւորչական Հայոց համար տպագրական օրէնք շինելը ոչ թէ միայն անիրաւ և անտեղի բան մըն է , այլ և տղայական բան մըն է :

Տղայական բան մըն է , այո . ինքզինքը խաբել ըսել է . ընել և չընել ըսել է : Որչափ տղայամիտ պէտք է ըլլայ ուրեմն Քաղաքական ժողովը որ կամ տպագրական օրէնք կամ հրաժարական ըսէ . չէ՛ . Քաղաքական ժողովը ասանկ բան ըսած չունի . Ժամակէ չարաչար կը սխալի և ձրի նախատինք մըն է որ կրնէ Քաղաքական ժողովի՞ն . Քաղաքական ժողովը հրաժարած չէ և այս պատճառով եթէ հրաժարող մը կայ , անի Քաղաքական ժողովին անդամներէն մէկն է միայն . Արսլանեան Ստեփան պէյը :

Այնպէս կերևայ առաջին հայեցումով թէ Հայը յարաբերութիւն մը չունի մեծ ազգերուն և տէրութեանց հետ . ուստի և ոչ ինչ անոնց այսպիսի իրարանցումին և խռովութեան մէջ , Սակայն փոքր ինչ մտածելով կը տեսվի թէ անհրճաբէ որ Եւրոպայի քաղաքականութիւնը չար կամ բարի աղգեցութիւն մը չունենայ , ինչպէս որ և է ազգին վրայ , ինչպէս երկրագունդիս են հեռաւոր աշխարհին վրայ , մեր ազգին բաղդին վրայ ալ . ուստի ինչպէս որ յայտնի է թէ այն իրարանցումը միշտ քաղաքակրթութեան ի նըպաստ է , և որ ազգն որ քաղաքակրթութեան համար կաշխատի , նա պիտի շահի , այնպէս ալ եթէ իրաց այս վիճակին մէջ մեր ազգն ալ քաղաքակրթութեան հիւրընկալելու տրամադրութեան մէջ գնէ ինքըզինքը՝ առանց մեծ աշխատութեան , առանց մեծամեծ զոհեր ընելու՝ ուրիշ շահու մնասովը ինքը պիտի շահի : Եւրոպայի որ մէկ ազգը բազմութիւ մարդոց կորուստ , որ

մէկը հրէշ դուժարներու կորուստ պիտի ընէ՝ քաղաքակրթութիւնն իր նպատակին հասցնելու և արդարութիւնը աշխարհի թագաւոր կանգնեցնելու համար . և օր մը երբ ընդհանուր մարդկութիւնը լաւագոյն վիճակի մը մէջ գրանդվի անոնց այն ահագին զոհաբերութեան շնորհիւ , այն ատեն անոր համար աշխատող և չաշխատող միահաղոյն հրճուին նե՛՛ մարդ չը պիտի ըսէ հայուն թէ ինքը պէտք չէ վայելէ այն վիճակը վասն զի անոնց չափ զոհեր չըբաւ անոր համար : Սակայն ասոր հակառակ երբոր հայը անոնց հոգւով չափ աշխատած ատեն , ինքը անտարբեր մնայ հակառակ ընթացք մը բռնէ անոր և քաղաքակրթութեան առջև իր դուռները բոլորովին զոցէ՛՛ այն ատեն ոչ միայն աշխարհ ամենայն պիտի հակառակի իրեն , այլ և արդ կիսակործան՝ պիտի կործանի իսպառ և ոչ ոք պիտի դիմայ իր վրայ . « ի՞նչ կրնէիր դու , ըսելով իրեն , մինչդեռ ես արիւնս կը թափեի քաղաքակրթութեան համար՝ անոր թշնամիին դէմ պատերազմելով » :

Մարդկային ազգը իր հարստութեամբը իր զօրութեամբը իր հանճարովը ամեն դիմակալ արդելքները ոտնակոխ ընելով պիտի յառաջդիմէ՛՛ դէպ ի իր նիւթական , բարոյական և իմացական կատարելութիւնը . ասի ալ ոչ ոք կրնայ ուրանալ . ով որ անոր յառաջդիմող մասին չը հեռեւի՛ ի կորուստ պիտի մասնորվի :

Եւրոպայի այն ժողովուրդները որ են յառաջագեղմներն են դէպ ի կատարելութիւն տանող ճամբուն մէջ՝ նոր զօրութեամբ այս տարի կը շարժին քայլ մ'աւելի առնելու . և պիտի յաջողին՝ թէ և մեծամեծ մնասներով : Ո՛ր ժողովուրդներն որ այս տարի չը ձգնին անոնցմէ հեռու չը մնալու , քանի մը տարի ետքը շատ ետ մնացած պիտի դռնեն ինքզինքնին և այս յետամնացութեան վախճանն է մահը :

Արդ ի՞նչ պիտի ընէ մեր ազգը ետ չը մնալու և կամ գոնէ այնչափ հեռուէն հեռեւելու համար անոնց որչափ որ հեռու է հիմայ . ի՞նչ պիտի ըլլայ հայուն աշխատութիւնը քաղաքակրթութեան արժանանալու համար : Ո՛հ , ինչ թեթեւ է իրեն ընկած բաժինը Ժողովուրդ մը իր կէտը կը զոհէ , մեծ ազգ մը արիւն կը թափէ , թագաւորութիւններ կը կործանէ , անոր թագաւորութիւն կը հաստատէ , իրաւանց տէր տկարին օգնական կըլլայ , անիրաւ

գործարարին թեև ու թիվունքը կը կոտրէ. ժողովուրդ մը զենք կանոնէ՝ տկարն անոր վաւօր ու զենք կը հայթայթէ. ժողովուրդ մը կիսով չափ իր վաստակը, իր բանը գործը կը թողու պատերազմի կերթայ, որը զօրք կը դրվի, որը նաւատորմ կը լրաց, և ասոնց ամենը այսչափ մեծ սրտորաստութիւններով կատարելութեան ճամբան կը յարգարեն՝ Հայն անոնց կրած և յանձնառած փնտնելուն և դժուարութեանց և կորուստներուն առանց մէկը կրելու՝ անոնց հետեւելու համար՝ միմիայն իմացական զարգացման պիտի աշխատի . . . :

Հայը ուսմանց մէջ կը թրվելու հոգ պիտի տանի՝ մարդկային ազգի անեղիւղ և քաջ որդւոց բացած շաւղին մէջ յառաջ երթալու համար. այո հայուն միայն ուսմունք և գիտութիւն պէտք է հիմայ, որպէս զի կարող ըլլայ մտածել և գիտնալ թէ ինչպէս պէտք է վարվի ինքը որ աշխարհի քաղաքականութենէն իրական օգուտ քաղելով քաղաքակրթութեան տիրանայ :

Ուսմունք և ուսմունք :

Հայուն միակ աշխատութիւնը պիտի ըլլայ լուսաւորվել ճշմարիտ և հիմնաւոր գիտութիւններով :

Ազգային Վարչութիւնը կամ սանկ ըսենք Հայ բանակին գիշերապահ զինուորները այնքան սրտաւետութիւն և հեռատեսութիւն ունենալու են քաղաքագիտութեան մէջ, որ զիրենք պատող այլ և այլ բանակներուն իւրաքանչիւր շարժումները լրտեսեն, գիտեն, անոնցմէ մէկուն բարեկամական շարժումը միւսին թշնամական շարժմանը հետ չը փոխանակեն անգիտութեամբ, անոնցմէ մէկուն բարեկամական ձեռք կարկառելով միւսին նախանձը չը գրգռեն. և ասոր հետ միասին պիտի ջանան բանակին ամեն կողմը միշտ վառ պահելու լուսաւորութեան բոցը որպէս զի յանկարծական յարձակման մը հանդիպած ատեն երբ արթննալու թմբուկները զարնեն՝ հայերը խաւարին մէջ փոխանակ թըշնամիին իրար չը բլբլեն :

Ազգային Վարչութիւնը իր էն մեծ հոգը ճանչել կը պարտի դպրոցներուն արդիւնաւորութիւնը որմէ կը յառաջանայ միայն ժողովուրդին լուսաւորութիւնը : Մեր ազգը շատ ետ մնացած է ուսմանց մէջ և այս պատճառաւ է միայն որ թուաւոր է. և որ աւելի ցաւալին է

իր թշուառութիւնն ալ չգտար : Բանի մը տարի է Ազգային ուրիշ գործոց հետ Ազգային դաստիարակութիւնն ալ երեսի վրայ մնացած է. և ասկէ գոյանալու վնասը օր մը շատ զգալի պիտի ըլլայ : Այս վնասը փոխարինելու համար աւելի մեծ ճիգով աշխատելու է այսուհետեւ և ամեն խելացի հայ այս դարուս սկիզբը մեղի հետ օտ կը խնդրէ Ազգային Վարչութենէն որ Ազգային դաստիարակութեան մեծ հոգով աշխատի :

Ընաիր անձերու ձեռք յանձնէ ազգին ուսումնական զարգացման միջոցները. այնպիսի անձերու, որոնք նախ իրենք հիմնաւոր և իրական գիտութեանց տէր ըլլան, երկրորդ գործունեայ և ազգասէր ըլլան, երրորդ իրենց պատասխանատուութեան ծանրութիւնը կշռած ըլլան, չորրորդ այնպիսի ընթացք մը տան Ազգային դպրոցներուն, որով կարճ միջոցի մէջ ազգին նոր սերունդը Եւրոպական ժողովրդոց իմացական յառաջդիմութեան որ աստիճան հասած ըլլալը հասկնայ. մենք բաւական կը համարինք որ Հայը լուսաւորվի այնչափ, որ ճանչէ իր տեղիտեղութիւնը և չափէ ինքզինքը Եւրոպացիին հետ :

Կը մտալ թեք որ Ազգային Վարչութիւնը յաջողի իր ամեն բարի և ազգաշէն ձեռնարկութեանցը մէջ, յաջողի ազգային դաստիարակութիւնը յանձնելու այնպիսի անձերու որոնք Ազգին պիտոյքը և անոր էական միջոցները լաւ կը ճանչեն : Կը մտալ թեք որ Հայը ճանչէ իր նաւուն ղեկավարներուն ճշմարիտ արժէքը և անոնց բարի անօրէնութեանց կատարմանը օգնող ըլլայ :

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԽԵԴԻՐ ՄԸ

Մեծարգոյ Խմբագիր :

Լրագրաց էջերուն մէջ անցածներս կարդացի թէ Պ. Յովհաննէս Տէր Արասպետեան Պրուսացի Չամուրճեան Ազգային Ուսումնական Խորհուրդին անդամ ընտրված է, այն Խորհուրդին որուն ձեռքն է գրեթէ միմիայն Հայ ազգին ապագան, յիշեցի ասկէ երեք տարի առաջ Մատիսի մէջ հրատարակված Նիկեացական Ընդհանուր Ժողովի մը վճիռը, որ տեղի ունեցած է հանգուցեալ Յակոբ Արքայանին Պատրիարքութեան միջոցին Պ. Չամուրճեանի նկատմամբ : Եւ այս անգամ ինչպէս ինչպէս

Ըհա այն վճիռը, անոր ստորագրութիւն զնող եկեղեցականներուն անունովը :

Մեր Հայոց ուղղափառ Ս. Եկեղեցին ոչ լուսե-
րակութիւն կրնդունի եւ ոչ Հռովմայ նոր վարդա-
պետութիւն : Յայտմ միջոցի Զօհալ անուն տեարակի
հեղինակն անհնազանդ գտանելով Պատրիարքի եւ
Ազգային հոգեւոր ժողովոյն, ըստ որում մի 'ի գը-
լաւոր կանոնաց ժողովոյս է տեսանել նախ դամե-
նայն Ազգային տղելի գրեանս կամ տեարակս, եւ
ապա տալ հրաման սպագրութեան, սա խանդարե-
լով զայս կանոն եւ ըստ ինքեան՝ համարձակեալ
հնարել հակառակ մերս սրբոյ եկեղեցւոյ գնոր վար-
դապետութիւն, այսինքն գՊապին ընդհանրական
գլխա եկեղեցւոյ լինելն, պատճառ. եւ իրաւացի
գայրակութեանց եւ շփոթութեանց գրեթէ բոլոր
ազգայնոց, եւ հետեալքար կերպ առ կերպ բողո-
քանաց պրոնս երաց : Ուստի կրկնց գրով հրաւի-
րեցաք զալ 'ի ժողովն, բայց ոչ անձամբ եկն, եւ
նչ զրով պատասխանեաց, վասնորոյ ժողով արար-
եալ 'ի Պատրիարքարանի ամենայն հոգեւորական-
քսն պարտ եւ արժան համարեցաք միաբանութեամբ
հերքել զԶօհալ տեարակն, եւ անօրինեցաք յատուկ
յայտարարութեամբ ծանուցանել լրութան ազգիս՝
անընդունելի զոչ նոյն տեարակին վասն նոր վար-
դապետութեանցն պարունակելոց 'ի նմա, որով եւ
խափանեցոյի շիթութիւն ազգիս, հաստատեցին
սիրաք ամենեցուն եւ ուղղադաւան Ազգ մեր եւ ե-
կեղեցի մնացէ 'ի լաղաղութեան, որ է առաջին
պարտաւորութիւն ներկայ հոգեւոր ժողովոյս. վա-
նորոյ ամենեւեանքս ինքնայօժար մերով ձեռամբ
ստորագրեմք յստորեւ :

1856 Յունուար 19
Ի Պատրիարքարան, Ի Խումխափու :

Պատրիարք Կ. Պօլսոյ	Պատրիարքական փոխ .
Յակոբ Արքեպիսկոպոս :	Սարգիս Եպիսկոպոս .
Յովնանէն Եպիսկոպոս	Ն. Յովնանէն Վարդ
Եղեսեան :	Քարոզիչ Խաչգիւղի :
Ն. Յովնանէն Վարդ .	Նիկոլայօսոյ Տ. Յովնանէն
Ղայարիոյ :	Վարդապետ :
Իգնատիոս Վարդապետ	Աբրահամ Վարդապետ
Քարոզիչ Ս. Երրոդոսիւն	Եյիպոս :
Եկեղեցւոյ :	
Ն. Աբանգիմէ Վարդ .	Մկրտիչ Վարդ. Խրմեան :
Ն. Կարապետ Վարդ .	Անդրեաս Վարդապետ
Փոխ. Ս. Երուսաղէմի :	Ղարակեօմբիկի :
Ն. Իրիգոր Վարդապետ	Ն. Վրբանէն Վարդապետ
Եհնիգաբոսի :	Կեօիկբաշայի :
Մայրեկեղեցւոյ Տ. Իեորք :	Մանուէլի Տ. Դալուստ :
Պալատու Տ. Յարութիւն :	Ղարակեօմ. Տ. Սամուէլ :
Իսկիւտարու Յովնանէն	Արոսակալ Տ. Իրիգոր
Քանաւայ Փափագեան :	Միջագիւղի :
Ղարակեօմ. Տ. Յօնան :	Սամարիոյ Տ. Փիլիպպոս :

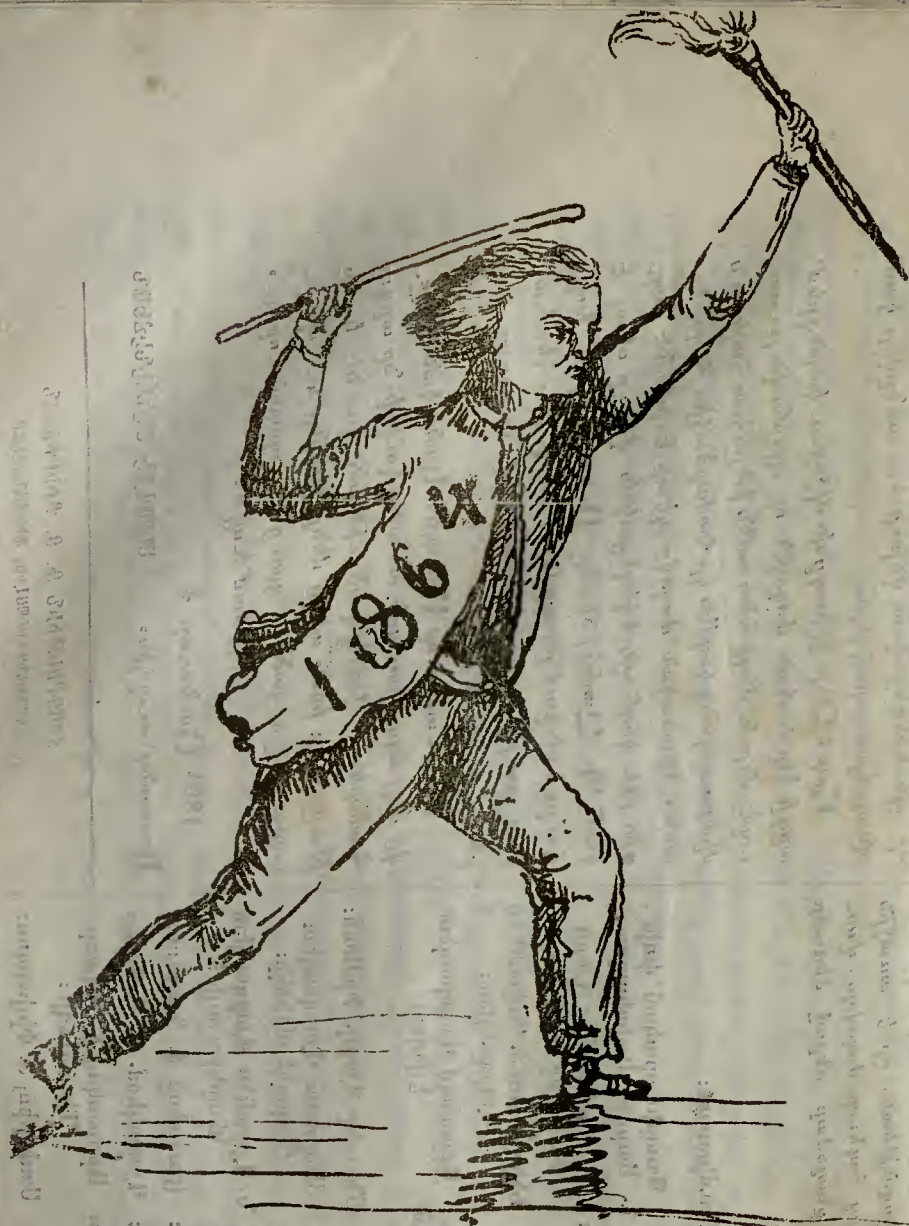
Պեշիկբաշի Տ. Իրիգոր : Պալատու Տ. Պաղտասար
Ղայարիոյ Տ. Յօնանէն : Իսկիւտ. Աւագ Տ. Պղտար :
Պեկօղլու Տ. Ստեփան : Ն. Տ. Երեմիայ Խաչգիւղի :
Ղայարիոյ Տ. Յարութիւն : Եյիպի Տ. Արսէն :
Ղարակեօմ. Տ. Իրիգոր : Մայր Եկեղեցւոյ Տ. Պօղոս :
Պալատու Տ. Մաղաքիայ : Ղարակ. Տ. Աստուածտուր
Իրիգոր վարժապետ Իեորք Զաւթասանց :
Տ. Յօնան Միջագիւղի :

Ահայգրեալ վճիռը տրված օրէն մինչեւ
այսօր Պ. Չամուրճեան իր քարոզած նոր վար-
դապետութիւնը եւ չառաւ . այն վճիռը տուող
Եկեղեցական ժողովն ալ իր վճիռը եւ չառաւ .
բայց եւ այնպէս Պ. Չամուրճեան այսօր Ազգա-
յին էն փափուկ պաշտօնին արժանի դատվե-
ցաւ . Լուսաւորչական Եկեղեցիին մէջ նոր
վարդապետութիւն մտցնել ուզող Պ. Չամուր-
ճեանը այսօր նոյն Եկեղեցիին ժողովագրեան ման-
կանը դաստիարակութեանը ուղղիչ ընտրվե-
ցաւ մինչդեռ պէտք էր նախ որ կամ Պ. Չա-
մուրճեան իր քարոզած վարդապետութիւնը
հրապարակաւ հերքէր, թէպէտեւ այն ատեն
ալ իբրեւ կասկածելի մարդ դարձեալ չը պիտի
կրնար այս պաշտօնին ընտրվիլ կամ պէտք էր
որ այն եկեղեցական վճիռը եւ աւանդվէր կամ
սխալ հրատարակվէր :

Երբ, Չեր Լրադրոյն միջոցաւ կը խնդրեմ
արդի Արծնական ժողովէն որ այս մասին լուսա-
ւորէ մեր եւ մեզի հետ ամեն խելահաս հայերուն
միտքը, որոնց կողմէն կը համարձակիմ հարցնել
ասի : Արծնական ժողովը պէտք է խնայնէ ազ-
գին թէ կամ այն եկեղեցական վճիռը սխալ է
կամ Պ. Չամուրճեանը Ուսումնական խոր-
հուրդի անդամ ընտրվելու մարդ չէ . հետեւա-
բար ազգին սպագան մտածելով ապագայ չա-
րեաց առաջին առնէ :

Այլ յուսանք որ Ազգային Արծնական ժողո-
վը մեր այս իրաւացի առաջարկութիւնը արդոյ
համարելով խորհրդածութեան կառնէ եւ չը
թողուր որ իրեն տեղը մենք խօսինք ու մինչեւ
ցարդ չը զրուցածնիս զուցեղու պարտաւորինք .
Սնամ Լայն :

1864 Յունուար 4
Ստամբուլի Սեմուրիյի Սեմուրիյի Սեմուրիյի
ՏՊԱԴՐՈՒԹԻԻՆ Ռ. Յ. ՔԻՐԻՔՅԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅԻՆՏԱՆՃԵԼԱՐ

Դիմագր. Գ. Յակոբեան

Կորիւր, ես բիշ Ժր աւելի ըլլաւոր եմ քեզ
 Եւ ա՛յ ան աշխարհին ուր միշտ նորն զճիւղ կը հալածէ: